

ALTI GÜN SAVAŞI: ARAP-İSRAİL SAVAŞLARI

* Baki AKAR
** Reşit YILMAZ
*** Meryem TAŞKIR
**** Salih HAMURCU
***** Neslihan HAMURCU
***** İhsan AKYÜREKOĞLU

Makale Türü : Araştırma Makalesi
Makale Gönderme Tarihi :27.11.2023
Makale Kabul Tarihi :02.01.2024
Atıf Bilgisi:

Baki Akar, Reşit Yılmaz, Meryem Taşkir, Salih Hamurcu, Neslihan Hamurcu, İhsan Akyüreköğlü, “Altı Gün Savaşı: Arap-İsrail Savaşları”, *International Journal of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 2, Issue: 1, 2024, ss. 26-54.

Özet

İngiltere'nin egemenliği yalnızca 30 yıl sürdü. Bu dönemde bölgeye yoğun bir Yahudi göçü yaşandı. Bu göçler bölgenin yerli halkı ile Araplar ve daha sonra gelen Yahudiler arasında kavgaya neden olmuştur. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bölgeden çekildi. Bölgenin sorunlarının çözümü Birleşmiş Milletlerin sorumluluğundadır. Bu bağlamda bölgede iki ayrı devletin kurulması gündeme geldi. 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti ilan edildi. Bu gelişmenin ardından Arap ülkeleri ile İsrail arasında 1948 savaşı yapıldı. 1956'da İsrail-Mısır savaşı yaşandı. 1967 Arap-İsrail Savaşı çok daha büyük ve daha büyük bir savaştı. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Mısır, Irak, Ürdün ve Suriye, İsrail'e karşı birlikte savaştı. Bu savaşta hava gücü önemli başarılar elde etti. Hava Kuvvetleri profesyonelce kullanıldı. Elektronik harp eğitilmiş insan unsurlarının, güçlü sistemlerin ve mühimmatın sonucunu etkiledi.

Bu makale, İsrail'in altı gün içinde tüm Arap ordularını nasıl ortadan kaldırdığını ve Suriye'nin bir kısmı olan Sina Yarımadası ve Ürdün'ün batı toprakları da dahil olmak üzere tüm Filistin topraklarını nasıl işgal ettiğini inceliyor.

Anahtar Kelimeler: Arap, İsrail, Mısır, Ürdün, Suriye, İşgal, Sina.

Abstract

England's rule lasted only 30 years. During this period, there was an intense Jewish immigration to the region. These migrations caused conflict between the indigenous people of the region, the Arabs and the Jews who came later. Britain withdrew from the region after World War II. Solving the problems of the region is the responsibility of the United Nations. In this context, the establishment of two separate states in the region came to the agenda. The State of Israel was declared on May 14, 1948. Following this development, the 1948 war

* Müdür Yardımcısı, Sani Konukoğlu İlkokulu, akarrbaki@gmail.com, Orcid: 0009-0002-2303-0045

** Müdür Yardımcısı, Sani Konukoğlu İlkokulu, resit0863@gmail.com, Orcid: 0009-0000-8650-918X

*** Müdür, Özençili İlkokulu, taskrmeryem@gmail.com, Orcid: 0009-0007-3156-3518

**** Müdür Yardımcısı, Sani Konukoğlu İlkokulu, salihhamurcu066@gmail.com, Orcid: 0009-0000-9920-7527

***** Sınıf Öğretmeni, Sani Konukoğlu İlkokulu, neslihanhamurcu058@gmail.com, Orcid: 0009-0006-4995-8836

***** Müdür, Bitiren Şehit Harun Çınar İlkokulu, ihsankopuz@gmail.com, Orcid: 0009-0007-5964-490X

broke out between Arab countries and Israel. The Israeli-Egyptian war broke out in 1956. The 1967 Arab-Israeli War was a much larger and larger war. In the 1967 Arab-Israeli War, Egypt, Iraq, Jordan and Syria fought together against Israel. Air power achieved significant success in this war. The Air Force was used professionally. Electronic warfare influenced the outcome of trained human elements, powerful systems and ammunition.

This article examines how Israel eliminated all Arab armies in six days and occupied all Palestinian territory, including part of Syria, the Sinai Peninsula, and the western lands of Jordan.

Key Words: Arab, Israel, Egypt, Jordan, Syria, Occupation, Sinai.

Giriş

5 Haziran 1967 Pazartesi, İsrail ile Arap komşuları Mısır, Ürdün ve Suriye arasında başlayan ve 6 gün süren savaşa verilen addır. Arap İttifakı'na Irak, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus, Fas ve Cezayir de asker ve silah yardımıyla katılmışlardır¹.

Savaş, İsrail'in kesin üstünlüğü ile bitmiştir. Savaşın sonunda Mısır'dan Sina Yarımadası'nı, Suriye'den Golan Tepeleri'ni ve Filistin'in Gazze Şeridi ile Batı Şeria topraklarını alan İsrail, topraklarını dört katına çıkarmıştır. Bu olay başta Filistin Sorunu olmak üzere günümüzdeki birçok sorunun temelini oluşturur. Bu savaştaki önemli olaylardan biri de savaşı gözlemlemek üzere gönderilen USS Liberty adlı bir Amerikan gemisinin İsrail tarafından saldırıya uğramasıdır. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Çağlayangil; Türk Hükûmetinin, kuvvete başvuru olarak toprak kazanılmasını kabul edemeyeceğini açıklamıştır. BM Güvenlik Konseyinde Türkiye'nin bu görüşü kabul görmüş ve konseyin 242 sayılı Kararı'nda İsrail'in son savaşta işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi istenmiştir².

İsrail bu kararı başta kabul etmiş ve 1979 yılında Sina Yarımadası'ndan; ilerleyen dönemlerde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden çekilmiş olsa da ilerleyen dönemlerde diğer toprakları ilhak ettiğini açıklamıştır. İsrail'in BM Kararlarını uygulamaması, sonraki dönemde bölgede birçok sorunun kaynağını oluşturmuştur. Türkiye, Fas'ta toplanan İslam İşbirliği Teşkilatında da İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiğini vurgulamış, buna karşın *İsrail ile diplomatik ilişkilerin kötüleştirilmesi* kararına karşı çıkmıştır³.

Süveyş Krizi

1 Krauthammer, Charles (18 Mayıs 2007). "Prelude to the Six Days". *The Washington Post*. s. A23.

2 Başbuğ, İlker (2021). *Türkiye Cumhuriyeti'nde (1961 - 1980) güç odaklarının mücadelesi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi. s. 103.

3 "Timeline of Turkish-Israeli Relations, 1949–2006" (PDF). web.archive.org. 19 Mart 2009.

1956 Süveyş Krizi, Mısır açısından askeri bir yenilgi, ancak politik bir zafer olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği'nden gelen ağır siyasi baskılar, İsrail'in kuvvetlerini Sina Yarımadası'ndan çekmesine yol açmıştır. 1956 savaşından sonra, Mısır sınır bölgesinin askerden arındırılması ve gerillaların sınırı geçip İsrail'e girmesini engellemek amaçlı bir Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün, Birleşmiş Milletler Acil Durum Kuvveti'nin yerleştirilmesine razı olmuştur. Mısır aynı zamanda önceki Süveyş Krizi'nde İsrail gemilerine kapatıp, krizin tırmanmasına sebep olan Tiran Boğazı'nı tekrar açmayı kabul etti. Sonuç olarak İsrail-Mısır sınırı bir süre sakin kaldı⁴.

1956 krizi sonrasında bölgede sürdürülmesi mümkün olmayan bir denge oluştu. Bu dönemde hiçbir Arap ülkesi İsrail'i diplomatik olarak tanımamıştı. Suriye ise Sovyet Bloğu'ndan aldığı destekle 1960'ların başında İsrail'e karşı gerilla saldırılarına destek veriyordu⁵.

1964 yılında İsrail, ulusal su yolu projesi için Ürdün Nehri'nden su almaya başladı. Ertesi yıl ise Arap devletleri, Ürdün Nehri'nden gelen suyun İsrail'e akmasına yol açacak planlarını devreye soktular. Bu plan İsrail'in ulusal su yolu kaynaklarını %35, ülkenin toplam su kaynağını ise %11 azaltacaktı. İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) Suriye'de inşa halinde olan baraj tesislerine Mart, Mayıs ve Ağustos 1965'te saldırılarda bulundu. Bu saldırılar Suriye - İsrail arasında savaşa dek süren uzun sınır çatışmalarına yol açtı.⁶

İsrail- Ürdün Savaşı

12 Kasım 1966'da bir İsrail sınır devriyesi aracının mayına çarpması sonucu üç asker öldü, altısı yaralandı. İsraililer mayının Batı Şeria'daki El Samu'dan teröristlerce düzenlendiğine inanıyorlardı. 13 Kasım sabahı son üç yılda barış için Abba Eban ve Golda Meir ile gizli görüşmeler yapan Ürdün kralı Hüseyin, İsrail'deki bağlantılarından İsrail'in Ürdün'e karşı bir saldırı planı olmadığı bilgisini aldı⁷. Ancak sabah 05.30'da "Filistin Kurtuluş Örgütü'nün terörist aktiviteleri sebebiyle" İsrail kuvvetleri Ürdün kontrolü altındaki Batı

4 "Israel (country)". Encarta Encyclopedia. 17.01.2024 tarihinde görüldü.

5 Robert G. Rabil, *Embattled Neighbors: Syria, Israel, and Lebanon*, Lynne Rienner Publishers (2003), s. 17-18.

6 Iwao Koboril, Michael H. Glantz, *Central Eurasian Water Crisis*. United Nations University Press (1998), s. 129-130.

7 Bowen, Jeremy (2003). *Six Days: How the 1967 War Shaped the Middle East*. London: Simon & Schuster, s. 26.

Şeria'da tümü Filistinli mültecilerden oluşan 4,000 nüfuslu bir köy olan Es Samu'ya saldırdı⁸.

"Shredder Operasyonu" adı verilen bu saldırı, İsrail'in 1956'dan beri yaptığı en büyük askerî harekâtı. Tanklar ve uçaklarla desteklenen 3,000-4,000 kişilik bir kuvvet, bir rezerv ve iki saldırı gücüne ayrıldı. Rezerv kuvvet sınırın İsrail yakasında kalırken, iki hücum grubu Ürdün kontrolündeki Batı Şeria'ya girdi. Sekiz Centurion tankı, 40 üstü açık kamyonunda 400 paraşütçü ve on açık kamyonunda yer alan 60 istihkamacı Samu'ya doğru yol alırken üç tank ve 100 paraşütçüden oluşan daha küçük bir kuvvet daha küçük iki köye, Kirbet El-Markas ve Kirbet Jimba'ya yönlendi. Bu olay hakkında birbiriyle çelişen raporlar mevcuttur. Terrence Prittie'nin *Eshkol: The Man and the Nation* kitabına göre 50 ev havaya uçurulmuş, ancak içlerinde yaşayanlar saatler önce tahliye edilmiştir. Ürdün'ün 48. Piyade Taburu, Binbaşı Esad Ghanma komutasında İsrail kuvvetlerine kuzeybatıdan saldırdı. Kuzeydoğudan yaklaşan diğer iki bölük İsraililer tarafından karşılandı, bu sırada bir Ürdün müfrezesi iki 106 mm geri tepmesiz topuyla Samu'ya girmeyi başardı. Çatışmada üç Ürdünlü sivil, onbeş Ürdünlü asker öldü; kırkbeş asker ve doksanaltı sivil yaralandı. İsrail paraşütçü taburunun komutanı Albay Yoav Shaham İsrail tarafının kaybıydı. Ayrıca on İsrail askeri de yaralandı. İsrail hükûmetine göre elli Ürdünlü ölmüştü, ancak bu rakam moral bozukluğuna sebep vermemek ve Kral Hüseyin'e olan güveni yüksek tutmak amacıyla Ürdün'ce asla doğrulanmadı⁹.

İki gün sonra ABD başkanı Johnson'a özel asistanı Walt Rostow tarafından ulaştırılan bir notta "geri çekilme bu noktada bir seçenek değildir. Tanklar ve uçaklarla desteklenmiş 3,000 kişilik bir saldırı provokasyon sınırları dışındadır ve yanlış hedefe yöneltilmiştir." yazmakta, ABD ve İsrail çıkarlarına verilen hasar anlatılmaktaydı: "Hüseyin ve İsrail arasındaki karşılıklı dengeyi yok ettiler... Hüseyin'i güçten düşürdüler. 500 milyon dolar harcayıp İsrail'in en uzun sınırına, hem İsrail hem de Suriye ile Irak'a karşı denge faktörü olarak Hüseyin'i yerleştirdik. İsrail'in saldırısı Hüseyin üzerinde sadece daha radikal Arap devletlerinin değil, Ürdün'deki Filistinlilerin ve Ürdün ordusunun da karşı saldırı talepleriyle yüz yüze kalacak. Araplarla yapılan uzun süreli birikimi yok ettiler... Suriyeliler, İsrail'in Sovyet destekli Suriye'ye değil de ABD destekli Ürdün'e saldırmamasından cesaret alabilirler."

8 Hussein of Jordan, *My "War" with Israel*. London: Peter Owen, (1969). s. 25.

9 Oren, Michael, *Six Days of War*. Oxford University Press. (2002). s. 33-36,

Ürdünlüler, Filistinliler ve Arap komşularından Samu'yu korumadaki başarısızlığı sebebiyle yoğun eleştirilere maruz kalan Hüseyin, 20 Kasım'da ülke çapında seferberlik ilan etti¹⁰.

25 Kasım'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 228 numaralı kararında "İsrail Hükümeti'nin 13 Kasım 1966'daki hareketi sebebiyle oluşan can kaybı ve ağır hasar" sebebiyle "İsrail'in büyük çaplı askeri hareketi BM Hukuku'na ve genel ateşkes anlaşmasına karşı gelmek" anlamında değerlendirilmiştir. "İsrail'in devam edecek askeri hareketleri göz ardı edilmeyecek ve bu tipte bir olay tekrarlanırsa BM gerekli karşı önlemleri alacaktır."¹¹

İsrail ve Suriye

Kral Hüseyin'in hayallerini boşa çıkaran ve çoğunlukla Ürdün üzerinden İsrail'e karşı yapılan destek saldırılarına ek olarak Suriye, silahsız bölgeler olarak anlaşılmış yerlerden, Golan Tepelerinden Galilee'ye giden İsraili sivil mültecilere de bombardıman yapmaya başladı.

1966 yılında, Mısır ve Suriye, İsrail'e aynı yönden saldırmak amacıyla aralarında askeri bir antlaşma imzaladı. Mısır Dışişleri Bakanı Mahmud Riyad'a göre, Mısır, Sovyetler Birliği'nin "müşterek savunma kanadına" girmeye ikna olmuştu. Sovyet bakış açısının iki önemli unsuru vardı:

- İsrail'in Suriye'ye yapacağı cezalandırıcı saldırıları azaltmak,
- Suriyelilerin, ılımlı etkileri ile gündemde olan Cemal Abdünnasır'ın Mısır başkanı olması yönünde düşüncelerini sağlamak.

Şubat 1967'de Londra'ya yapılan bir ziyaret sırasında İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban, gazetecilere, her ne kadar Araplar bu bildiriye Suriye'ye karşı etkin bir cepheleşme hareketi olarak görse de, İsrail'in "ümitlerini ve endişelerini" anlatmak amacıyla bir bildiriye bulundu. Yıllar sonra İsrail Savunma Bakanı Moşe Dayan savaş sebeplerinden farklı bir açıklamada bulundu: "Suriye sınırı boyunca ne bir tarla ne de bir mülteci kampı vardı. Sadece Suriye Ordusu vardı... Kibbutzim iyi tarımsal alanları gördü... ve Suriye bu alanları elde etmeyi düşledi... Bu topraklar için olan açgözlülüklerini gizlemeyi bile teşebbüs etmediler..."

10 King Husain orders nation-wide military service', *The Times*, Monday, 21 November 1966; s. 8.

11 United Nations Security Council Resolution 228 25 Ekim 2007 tarihinde Wayback Machin, 17.01.2024 Görülmüştür.

Biz bu silahsızlandırılmış bölgede, toprağı sürmenin olanaksız olduğu bazı alanlara bile bir traktör gönderdik. Suriyelilerin bu şartlar altında bize karşı saldırı başlatacağını biliyorduk. Eğer saldırmasalardı, Suriyelilerin öfkesi ve saldırısı bitene kadar ileri seviye traktörümüzü söylecektik. Ve sonra topçu desteğimizi kullandık. Daha sonra da hava gücümüzü... Suriye, savaşın dördüncü günü bizi tehdit bile edemedi.”¹²

7 Nisan 1967’de sınırda, Golan Tepeleri’ne gerçekleştirilen önemsiz bir hava saldırısı olayı savaşı tekrar kızıştırdı ve İsrail Hava Kuvvetleri’ne bağlı Dassault Mirage III savaş uçakları tarafından altı Suriye MiG-21’in düşürülmesine sebep oldu. Tanklar, ağır havan topları ve topçu birlikleri, Tiberias Gölünün güneydoğu kısmında kalan silahsızlandırılmış bölgedeki toprağı işleme hakkının tartışıldığı alandaki sınırın 76 km’lik uzantısında çeşitli bölgelerde kullanıldı. Haftanın başında, Suriye, o alanda çalışan bir İsrail traktörüne iki kere saldırdı ve 7 Nisan sabahı geri döndüklerinde Suriye traktöre saldırmaya devam etti. İsraililerin cevabı bölgede zırhlandırılmış traktörler ile toprağı işlemek oldu ve sonuç olarak saldırının uzun bir süre değişmesine sebep oldu. İsrail, Suriye’ye karşı yaptığı hava saldırılarında 250 ve 500 kg’lık bombalar kullandı. Suriye’nin cevabı ise İsrail sınırlarındaki yerli halkı ağır topçu atışına tutmak oldu. İsrail buna misilleme olarak Sqoufiye köyündeki 40 evi hava saldırısı ile yok etti. 15:19’da Suriye topçuları Kibbutz Gadot’a top yağmuruna başladı ve 40 dakika içinde 300 top mermisi kibbutza düştü. UNTSO (Birleşmiş Milletler Ateşkes Denetim Örgütü) bir ateşkes yapılması yönünde girişimde bulundu; fakat Suriye, İsrail’in silahsız bölgedeki tarımsal faaliyetlerini durdurmayacağı sürece bu antlaşmayı kabul etmeyeceğini açıkladı¹³.

11 Mayıs’ta İsrail’in Dışişleri Bakanı Levi Eshkol, Kudüs’de Mapai parti mitinginde, 7 Nisan’da sınırlarda devam eden terörizme cevap olarak hava gücünü kullanmakta tereddüt etmedikleri şeklinde beyanda bulundu. Aynı gün İsrail delegesi Gideon Rafael, “meşru müdaafa hakları”nı belirten bir mektubu Güvenlik Kurulu Başkanı’na sundu. 12 Mayıs Tel Aviv’deki yapılan yazılı bir açıklamada James Feron, bazı İsraili liderlerin “sınırlı bir alanda Suriye’ye karşı acilen güç kullanılmasını gerektiren” bir karara vardıklarını rapor etti. Mayıs’ın başlarında İsrail kabinesi Suriye’ye karşı sınırlı bir hava saldırısına yeşil ışık yaktı;

12 İlhan Aras, "Filistin-İsrail Arasındaki Temel Sorunlar ve Uluslararası Hukuk", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2010, s.6.

13 Yavuz Pehlivan, "Arap-İsrail Savaşlarının Türk Kamuoyuna Yansımaları (1948-1967)", 9 Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.2, 3.

fakat Rabin'nin büyük ölçekli ve sınırsız bir hava saldırısı ya da Ba'ath rejimini devirmek için öne sürdüğü yeni isteği Eskhol tarafından reddedildi¹⁴. Bowen'in raporuna göre:

12 Mayıs'da Uluslararası Basın'ın (UPI), haber ajanslarına gönderdiği rapor: 'Yüksek bir İsrail kaynağının söylediğine göre eğer Suriyeli teröristler bugün, İsrail'in içine yaptıkları sabotaj saldırılarına devam ederse İsrail'in Damascus ordu rejimini devirmek için sınırlı bir askeri hareket düzenleme yönünde anlaştıklarını belirtti. Askeri gözlemciler böyle bir saldırının Suriye hükûmetini karıştıracak ve savaşın kısa bir sürede biteceği yönündeydi. Arap dünyası kadar Batı da böyle bir varsayımı öne süren isimsiz kaynağın Rabin olduğu yönünde hemfikirdi ve Rabin bu konuda ciddiydi. Aslında, ordu istihbaratın müsteşarı olan Orgeneral Aharon Yariv'di ve bu hikâye tekrar yazılmıştı. Yariv "Suriye'nin tüm istila hareketlerinin dışında ve Şam'ın fethi"nden söz etmiş olmasına rağmen bu yöndeki iddiaların en gerçekçi açıklaması buydu. Fakat olumsuz durumlar peş peşe geldi. Birçok insanın tansiyonu yükseldi ve sadece Araplar değil, İsraililer de Suriye'ye karşı düzenlenmesi planlanan böyle bir saldırının alışılmıştan daha büyük sonuçlara sebep olacağını düşünüyordu.

Sınır olayları hat safhaya geldi ve hem siyasi hem de askeri alandaki bir numaralı Arap liderleri, İsrail'e misillemelerini durdurması yönünde çağrıda bulundu. Nasır hegemonyasındaki Mısır, daha sonraları Arap dünyasının merkezini elde etme yönünde girişimlerde bulundu. Sina'yı tekrar silahlandırma planları ile birlikte Arap deklarasyonları tek bir birlik oldu. Suriye her ne kadar ani bir saldırı için hazırlık yapmasa da bu görüşlerini Arap dünyası ile paylaştı. Sovyetler Birliği etkin bir şekilde Arap devletlerinin askeri gereksinimlerini karşıladı. 13 Mayıs'ta bir Sovyet istihbarat raporu Sovyetler Birliği Başkanı Nikolai Podgomy'ye ulaştı; ama bu istihbarat biraz gecikmişti. Rapora göre Mısır Yardımcı Bakanı Anwar Sedat, İsrail birliklerinin Suriye sınırı boyunca hareketlendikleri yönündeki istihbaratın yanlış olduğu yönünde bir açıklamada bulunuyordu. Mayıs 1967'de, Suriye Dışişleri Bakanı Hafız Esat: "Bizim kuvvetlerimiz böyle bir saldırıyı sadece geri püskürtmek için tamamen hazır değildir; ayrıca özgürlük hareketimizi başlatmak ve Arap yurdundaki Sionist varlığı da tamamen yok etmek için hazırdır... Suriye Ordusu'nun parmakları tetiktedir. Ben, askeri bir adam olarak savaşı bitirecek bir çatışmaya girme

14 İsmail Ediz, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum ve Siyaset 1919-1922", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2015, s.142,145, 173.

zamanımızın geldiğine inanıyorum.” şeklinde bir söylemde bulundu¹⁵.

BM Acil Müdahale Kuvveti'nin Geri Çekilmesi

16 Mayıs akşamı saat 10'da, UNEF komutanı General Indar Jit Rikhye, Birleşik Arap Emirlikleri'nin Savunma Bakanlığı'nda çalışan General Mohammed Fawzy'den bir mektup aldı. Mektupta şunlar yazıyordu: “Bilginize sunulur, tüm B.A.E. zırhlı birliklerine İsrail'e karşı yapılacak bir harekâta hazır olmaları için emir verdim. Her an herhangi bir Arap ülkesine karşı saldırı hareketi patlak verebilir. Bu talimatlardan dolayı birliklerimiz Sina'da doğu sınırlarımızda zaten hazır. Sınırlarımız boyunca gözlem noktaları kuran tüm BM güvenliği adına, senin acilen tüm birliklerini geri çekme emri çıkartmanı rica ediyorum.” Rikhye, Genel Sekreter'e talimatlar için rapor vereceğini söyledi.

BM Genel Sekreteri U Thant Mısır hükûmeti ile görüşmeyi kabul edeceğini ekledi; fakat 18 Mayıs günü Mısır Dışişleri Bakanı BM Acil Müdahale Kuvveti'nin içindeki birlikleri ile ulusları, Mısır ve Gazze şeridi'nin sınırlandırıldığını ve onların acilen orayı terk etmesi gerektiğini söyledi. Mısır kuvvetleri UNEF(United Nations Emergency Force) birliklerinin kendi sınırlarına girmesini engelledi. Hint ve Yugoslav hükûmetleri U Thant'ın kararını önemsemeden UNEF'ten kendi birliklerini çekme kararı aldı. Bu olaylar meydana gelirken, U thant UNEF'in İsrail sınırlarına yeniden konuşlanmasını önerdi; fakat İsrail bunu reddetti. UNEF askerleri ile Mısır'ın ilk saldırısını durdurmak istemesi yüzünden tartıştı. Mısır'ın muvazzaf milletvekili bu olaylardan sonra U Thant'ı UNEF'in Sina ve Gazze Şeridi'nde hazır bulunuşunu sınırlandıracağı kararını verdiğini söyleyerek bilgilendirdi. Ve geri çekilmenin mümkün olduğunca gerçekleşmesini istedi. 19 Mayıs'ta UNEF komutanı geri çekilmek için emir aldı. Daha sonra Mısır başkanı Cemal Abdünnasır Sina'ya tekrar askeri birliklerini konuşlandırdı ve İsrail sınırındaki tanklar ve birlikler ile ilgilenmeye başladı.

Tiran Boğazı

22 Mayıs'ta Mısır, Tiran Boğazını “tüm gemilerin İsrail'e stratejik malzemeler” götürmeleri nedeniyle kapatacağını duyurdu ve 23 Mayıs'ta boğazı tüm gemilere kapattı. Mısır Arap Cumhuriyeti, 18 Ocak 1951 yılında kabul edilen ve 17 Şubat 1958'de son şeklini

15 Ömer Osman Umar - Turgay Murat, Sovyet Rusya'nın Mısır Üzerinden Ortadoğu'ya Girişi, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: VII, Sayı:1, Elazığ, 2010, s.121.

alan BM Deniz Konvansiyonu Kanunu'nun üçüncü maddesindeki koşulda belirtilen yasaya uygun olarak 12 deniz mili genişliğindeki deniz sahasına el koydu. Konvansiyonun 23 maddesi bu tür durumlarda gemilerin denetlenmesini emretmesi sebebiyle bu deniz sahasına doğru yol almakta olan masum yolcuların haklarının denetlenmesi ve birtakım belgeler ile ön tedbirlerin böyle gemiler için ulusal antlaşmalara uygun olarak yapılabilmesi şart koşuyordu. Mısır Arap Cumhuriyeti, sözü geçen gemilerin denetlenebilme yetkesine sahip olduklarını ilân etti ve böyle uluslararası kararların sonuca ulaşana kadar Mısır o gemilerin ve gemidekilerin denetçisi olmaya başladı¹⁶.

Birleşmiş Arap Cumhuriyetlerinin konumu boğazda sadece 5 km genişliğindeki bir alanda gemileri denetleme hakkına sahipti. Bu durum boğazın büyük bir kısmını çevreleyen Mısır'ın gemileri denetleyebilmesi ve körfeze geçişlerin kontrolünü elinde tutması sebebiyle uzun süre tartışıldı. Nasır, "Bu durum altında biz Akabe Körfezine geçişler için İsrail flamalı gemilere izin verebilir miyiz?" şeklinde bir yakınmada bulundu. İsrail, Akdeniz'den yaptığı ticaretlerde en çok bu yolu kullanıyordu ve John Quigley'e göre İsrail bandıralı olmayan gemilerin Eliat limanında Haziran 1967'den önce iki yıldır kullanılıyor olması, Eliat'taki bu tür petrol gemilerinin önemli bir ihracat kaynağı olduğunu gösteriyordu. Belirsizlik devam ediyordu ve buna rağmen bazı İsrail bandıralı olmayan petrol gemileri bu yolu kullandı. Bu durum uluslararası bir dava haline dönüştü ve İsrail geçişlerin yasal olmadığını öne sürdü. Bundan önce 1957 yılında İsrail Sina ve Gazze'den geri çekilirken de casus belli ilan etmişti¹⁷.

Arap devletleri İsrail'in boğazdan geçiş haklarını kontrol etmesi yüzünden anlaşmazlığa düşmüştü. İsrail'e bu hakları sağlayan Karasuları ve Karasularına Yakın Bölgeler Konvansiyonu'nun 16ncı maddesinin 4. fıkrasını görmezden geldiler. Bununla birlikte, karasularına geçişte tüm devletlerin gemilerdeki masum yolcuların haklarını düzenleyen yasanın uygulanması çok uzun bir süreçti. Mısır tutarlı bir şekilde bu yasalar altında yolcuların haklarını garanti altında tutacağını söylüyordu. Dahası, 1950'de Mısır, Sanafir ve Tiran'daki Suudi adalarını işgal ettiği zaman serbest geçiş yapan Amerikan yolcularını engellediği için ABD'nin "uluslararası hukuka uygun olarak" askeri yığınak

16 Yasemin Çelik, Yeniden Milli Mücadele Dergisi'nde Ortadoğu (1970-1980), Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.19-29

17 Kadriye Sınmaz, "Ortadoğu'da Su ve Barış İsrail'in Su Gaspı ve Bölgesel Politikaları", İNSAMER, Araştırma 51, Aralık 2017, s.4-6.

yapabilmesine sebep olmuştu. 1949'da Uluslararası Adalet Mahkemesi Arnavut Kralı, Korfu Nehri Davası'nda göz altına alınmıştı¹⁸.

Mısır ve Ürdün

İsrail hükûmeti Mayıs ve Haziran ayları boyunca Ürdün'ü savaşın dışında tutmak için çalıştı. İsrail, çok yönlü saldırıdan endişeleniyordu ve Batı Şeria'daki Filistin halkı ile uğraşmak zorunda kalmak istemiyordu. Her nasılsa, Ürdün Kralı Hüseyin İsrail milliyetçiliği içindeki dalgayı savaştan önce ortadan kaldırdı. Ve böylece 30 Mayıs'ta Filistin ile karşılıklı bir savunma antlaşması imzaladı. Bu sebeple de Mısır ve Suriye arasında bulunan askeri birliklere katıldı. Başkan Nasır, ki birkaç gün önce Kral Hüseyin "emperyalist uşağı" olarak çağrılıyordu, "Bizim temel görevimiz İsrail'in yıkımını gerçekleştirmek. Arap halkı savaşmak istiyor." şeklinde bir beyannâmede bulundu. Mayıs 1967'in sonunda, Ürdün kuvvetleri Mısır Generali Abdul Munim Riad'ın komutasına verildi. Aynı gün, Nasır "Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan ordularının İsrail sınırlarında konuşlanmalı. Mücadelenin onuru için Irak, Cezayir, Kuveyt, Sudan ve tüm Arap halkı hazırda bekliyor. Bu hareket tüm dünyayı şoke edecek. Bugün onlar Arap halkının savaşa hazır olduğunu bilecek. Kritik saat yaklaştı. Ciddi bir atak için belli bir seviyeye ulaştık; daha fazla bildiri için değil." şeklinde bir beyanda bulundu. İsrail, Ürdün'ü savaşa girmemesi için defalarca uyardı. Mutawi'ye göre, Hüseyin bir küstahlığın ikileminin boynuzları üzerinde enselendi: Ürdün'ü savaşın içine çekmek için izin verdi ve İsrail'in cevabını sert bir şekilde yüzüne çarptı. Savunma Bakanı General Sharif Zaid Ben Shaker bir basın toplantısında "Eğer Ürdün savaşa katılmazsa, Ürdün'de bir sivil savaş patlak verecek." şeklinde uyarıda bulundu¹⁹.

İsrail'in kaygılı düşünceleri Ürdün'ün kendi geleceğini başlatması ile birlikte Batı Şeria'nın Ürdün kontrolüne geçeceği yönündeydi. Bunun sonucunda Arap Kuvvetleri İsrail karasularından sadece 17 kilometre yakınına konuşlandı. Bu noktadan yapılacak iyi koordine edilmiş bir tank saldırısı İsrail'i bir buçuk saat içinde ikiye bölebilirdi. Buna rağmen Ürdün ordularının büyük olması Ürdün'ün yapacağı manevraların muhtemelen yeteneksizce gerçekleşeceği anlamındaydı. Ülkenin diğer Arap milletleri tarafından İsrail'e karşı yapılacak saldırılarda bir toplanma alanı olarak kullanılmasının tarihi hemen fark edildi. Batı Şeria'dan

18 Mir Murtaza Ghotbi, Arap İsrail Çatışmasının Temelinde Olan Filistin Sorunu (1900-1980), Doktora Tezi, İst.Ünv. Sos.Bil.Enst. Uluslararası İlişkiler, İstanbul, 1990, s.17-20

19 Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2010, s.587-589.

yapılacak bir atak İsrail liderliğine bir tehdit olarak göründü hep. Aynı zamanda birkaç diğer Arap devleti İsrail sınırlarına konuşlanmıyor, Irak, Sudan, Kuveyt ve Cezayir'e zırhlı mekanize ordularını ekliyordu²⁰.

Savaşa Giden Yol

27 Mayıs 1967'de Arap ticaret birliğine olan konuşmasında Nasır "Eğer İsrail, Suriye veya Mısır'a saldırırsa bu bir genel savaştır ve Suriye ile Mısır sınırlarındaki noktalardan ibaret bir savaş olmayacaktır. Savaş bir genel savaşa dönüşecektir ve en büyük görevimiz İsrail'i yok etmektir." demiştir.

İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban otobiyografisinde "Nasır silahlı bir savaşa girmeyeceğini düşünmüştü. Onun amacı savaşız bir galibiyet kazanmaktı." yazmıştır. James Reston, 4 Haziran 1967 tarihli New York Times'ta yayınlanan yazısında "Kahire savaş istemiyor ve savaşa hazır değildir. Lakin çoktan savaş çıkma olasılığını kabullenmiş, olayın kontrolünü tamamen kaybetmiştir." demiştir.

Gazeteci Mike Shuster 2002 tarihli Amerikan Ulusal Devlet Radyosu'ndaki yazısında; savaştan önce bile İsrail'in kendisini yok etmek isteyen Arap ülkeleriyle çevrili olduğu gerçeğinin açık olduğunu dile getirmiştir. Shuster bunu "Mısır; milliyetçi ve Arap Orta Doğu'nun en güçlü ordusuna sahip Nasır tarafından yönetiliyordu. Suriye ise İsrail'i denize itmeye çalışan radikal Baas Partisi tarafından yönetiliyordu." diyerek açıklamıştır. İsrail'in provoke edici olarak gördüklerini ise kanalların İsrail'e kapatılması ve silahsızlaştırılması uygun görülen Sina Yarımadası'na asker çıkarılması olarak göstermiştir²¹.

Diplomasi Ve İstihbarat: Savaşın Ordular

Savaşın başında Mısır, 160,000 askerinden 100.000'ini Sina Yarımadası'na yerleştirmişti. Bu 100,000 asker; Mısır'ın tüm kolorduları olan dört piyade, iki zırhlı ve bir mekanize kolordusundan oluşuyordu. Ayrıca dört bağımsız piyade ve dört bağımsız mekanize tabur da bölgedeydi. Bu askerlerin üçte birinden fazlası Yemen iç Savaşı'nda da savaşmış tecrübeli askerler, diğer üçte biriye rezerv kuvvetlerdi. Kuvvetler 950 tank, 1,100 ZPT ve 1.000'den fazla topa sahipti. Aynı zamanda 15,000 - 20,000 arası Mısır askeri de Yemen'de

20 Şenol Kantarcı, Soguk Savas Sonrası Uluslararası Sistem:Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 16, s.56

21 <http://bianet.org/bianet/siyaset/53881-israil-filistin-sorununun-tarihcesi#1897> (E.T.:28.05.2023).

savaşmaktaydı.[30][31][32][33] Nasır'ın hedefleri konusundaki kararsızlığı, ordunun aldığı emirlere de yansımıştı. Genelkurmay Mayıs 1967'de operasyon planlarını dört kez değiştirmiş, her değişiklik askerler ve araçlar üzerine yeni yük bindiren bir yer değiştirmeye sebep olmuştu. Mayıs sonuna doğru Nasır, genelkurmayı ikna ederek *Kahir* ("Zafer") adlı planı devreye soktu. Plana göre hafif piyadelerle ön cephede oluşturulacak bir erken İsrail ilerlemesini zayıflatacak, arka hatlarda tutulacak büyük kuvvetler ise İsrail hücumu tanımlandığında karşı saldırıda kullanılacaktı. Ayrıca bu birlikler Sina'nın ileri defans hattını oluşturacaktı.[34] Bu sırada, Nasır Mısır, Suriye ve Ürdün'deki seferberliğin seviyesinin artırılması ve İsrail'de baskıda bulunulması için de çalışmaktaydı. Ürdün ordusunun toplam 55,000, Suriye ordusunun ise 75,000 askeri vardı²².

İsrail ordusunun toplam asker sayısı, rezervler dahil olmak üzere 264,000 askerdii. Ancak bu rakam, rezervlerin sivil yaşam için hayati mevkilerde bulunmaları sebebiyle erişilmesi çok zordu. James Reston, *New York Times*'da 23 Mayıs 1967 yazısında, "Disiplin, eğitim, moral, ekipman ve genel güç bakımından (Nasır'ın) ordusu ve diğer Arap kuvvetleri, Sovyet yardımı olmadan İsrail'e denk değiller. (Nasır) Yemen'de 50,000 asker, en iyi generaller ve hava desteğine sahipken bu küçük ve geri kalmış ülkede başarı sağlayamadı, hatta Kongo asilerine yardım çabaları bile sonuçsuz kaldı."

1 Haziran akşamı, İsrail Savunma Bakanı Moşe Dayan, İzhak Rabin ve Genel Kumandanlık, Güney Tugay Komutanlığı Generali Yeshayahu Gavish'i çağırarak Mısır'a karşı planını sundu²³.

Rabin, Güney Komutanlığı'nın Gazze Şeridi'ne dek savaşarak ilerlediği, sonra bölgeyi ve halkını Mısır'a karşı Tiran Düzlükleri açılana dek rehine olarak tutacağı bir plan sundu. Gavish ise Mısır kuvvetlerinin Sina'da yok edilmesi için daha geniş bir plana sahipti. Rabin, Gavish'in planının tarafını tuttu, daha sonra Dayan da aynı anda Suriye ile çatışmaya girilmemesi şartıyla bu plana destek verdi²⁴.

Önleyici Hava Saldırısı

22 Nurten Çendek, "Ürdün'ün Dış Politikası (1920-2006)", G.Ü. Sos.Bil.Enst.,Ankara, 2008, s.14

23 Burak Şenel, "İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Türkiye'nin İsrail'i Tanıma Süreci", Akademik Orta Doğu Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2014, s.164ç

24 Yetkin Ergün, Kudüs'ün Hukuki Statüsü ve Uluslararası Toplumun ABD'ye Cevabı, Uluslararası Hukuk Bülteni, 13. Sayı, 2018, s.1.

İsrail'in ilk ve en önemli hamlesi, Mısır Hava Kuvvetleri'ne karşı başlatılan önleyici hava saldırısıdır. Mısır Hava Kuvvetleri, Arap ülkelerinin hava kuvvetleri arasında açık ara ile liderdi. Tümü Sovyet yapımı ve görece yeni olan 450 savaş uçağı ve asker sayısı ile en büyük hava kuvvetiydi.

İsraililerin ana hedefleri, İsrail ordu ve sivil merkezlerine ağır hasar verme kapasitesine sahip olan Mısır'a ait 30 Tu-16 “Badger” orta bombardıman uçağıydı. 5 Haziran'da İsrail saatiyle 07:45'te tüm İsrail'de sirenler çalıştı ve İsrail Hava Kuvvetleri (İHK) Odak (*Moked*) Operasyonu'nu başlattı. Yaklaşık 200 operasyonel jetinden 12 tanesi hariç hepsi İsrail'den havalanarak Mısır havaalanlarına saldırılarına başladılar. Mısır'ın hava savunma sistemleri aşırı derecede zayıfı ve havaalanlarından hiçbirinde henüz bir saldırı karşısında Mısır savaş uçaklarını koruyacak zırhlı hangarları yoktu²⁵.

İsrail savaş uçakları Mısır'a yönelmeden önce Akdeniz'e doğru yol aldılar. Bu sırada Mısırlılar, mevcut hava savunma sistemlerini de kapatarak tamamen saldırıya açık hale geldiler, endişelendikleri nokta asi Mısırlı kuvvetlerin, Mareşal Amer ve Korgeneral Sidqi Mahmoud'un al Maza'dan bindikleri, Sina'nın merkezindeki Bir Tamada'ya yol alan uçağı vurmasıydı. Bu olay aslında bu saldırının sonucunu pek etkilememiştir, çünkü İsrail pilotları Mısır radar örtüsünün altında, gayet alçaktan uçmuşlardı, bu irtifa Mısır'ın SA-2 karadan havaya füzelerinin bir uçağı düşürebileceğı irtifadan daha düşüktü.

İsraililer karma bir saldırı stratejisi uyguladılar, bombardıman ve otomatik top atışlarıyla uçakları vururken asfalt parçalayan bombalarla da sağlam kalmış uçakların havalanmasını engelleyerek daha sonraki İsrail dalgaları için kolay hedefler olmalarını sağladılar. Saldırı beklenilenden de başarılı oldu. Mısırlılar tam bir sürprizle karşı karşıya kalmışlardı. Bu saldırıda neredeyse tüm Mısır Hava Kuvvetleri yok olmuş, İsrail Hava Kuvvetleri ise yalnızca görece küçük kayıplar vermiştir. 300'den fazla Mısır uçağı yok edilmiş, 100'den fazla Mısırlı pilot ölmüştür.[44] İsraililer 19 uçak kaybetmişler, bu uçaklar da genellikle mekanik arızalar veya kazalar sonucunda düşmüşlerdir. Saldırı İsrail'e savaş sonuna dek hava üstünlüğü sağlamıştır²⁶.

25 3 Oktay Zaif, Hava Harp Tarihi, HHO Yayınları, 2009, İstanbul, s.2012.

26 Ayşe Akkaya, "Geçmişden Günümüze Orta Doğu'da Petrol Savaşları ve Devlet Sistemlerine Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, S.Ü.Sos.Bil.Enst. Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Konya, 2016, s.105.

Savaşın önce İsrail pilotları ve yer teknisyenleri, sortilerden dönen uçakların hızlı bir biçimde yeniden yüklenmesi için çalışmalar yapmışlar, bir uçakla günde dört sorti yapılmasını mümkün kılmışlardır. Arap hava kuvvetlerinde bu rakam günde bir veya iki sortidir. Bu çalışmalar İHK'nın Mısır'a birçok saldırı dalgası yollamasını mümkün kılmış, Mısır Hava Kuvvetleri'nin üzerinde büyük bir üstünlük sağlamıştır. Ayrıca bu durum, Arap ülkelerinde yaygın bir biçimde İsrail'e ABD ve İngiltere'nin destek verdiği izlenimi doğurmuştur (Aşağıya bakınız). Arap hava kuvvetleri ise Pakistan Hava Kuvvetleri pilotlarınınca desteklenmiştir.

Mısır'ın önemli havaalanlarına yapılan ilk saldırı dalgalarının başarısının ardından İsraililer Mısır'ın ikincil havaalanlarına ve Ürdün, Suriye ile Irak hava kuvvetlerine de benzer saldırılarda bulunmuşlardır. Savaş boyunca İsrail Hava Kuvvetleri, tekrar kullanılabilir hale gelmelerini engellemek için havaalanlarına saldırılarda bulunmayı sürdürmüştür²⁷.

Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası: Batı Şeria

İsrail Kara Kuvvetleri'nin 5-7 Haziran tarihlerinde gerçekleştirdiği Ürdün harekâtı sırasında Ürdün savaşa girmeye isteksizdi. Bazı kaynaklar Cemal Abdünnasır'ın savaş ortamındaki belirsizliği kullanarak Kral Hüseyin'i galip durumda olduğuna ikna ettiğini, Ürdün'ün de bu sebeple savaşa girdiğini belirtir. İddiaya göre Nasır, Mısır hava üslerine saldırılarından geri dönen İsrail uçaklarının radar görüntülerinin, İsrail'e doğru yol alan Mısır uçaklarına ait olduğu söyleyerek Hüseyin'i ikna etmiştir. Batı Şeria'da konuşlanmış Ürdün tugaylarından biri Mısırlılarla bağlantı kurmak amacıyla Hebron'a gönderilmişti. Hüseyin saldırmaya karar verdi.

Savaş öncesi Ürdün ordusu, 300 modern Batı tankına sahip, 11 tümen halinde örgütlenmiş 55.000 askerden oluşmaktaydı. Bunlardan seçkin 40. Zırhlı Tümeni'ni de içeren 9 tümen (45.000 asker, 270 tank, 200 parça topçu) Batı Şeria'da, kalan iki tümense Ürdün Vadisi'de konuşlanmıştı.

Arap lejyonu uzun süreli görev yapan profesyonel askerlerden oluşan, iyi ekipmanlı ve iyi eğitilmiş bir orduydü. Ayrıca savaş sonrası İsrail briefinglerinde de Ürdün'lü üst düzey subayların profesyonelce hareket ettikleri, ancak İsrail hareketleri karşısında her zaman

27 Armaoğlu, a.g.e., s.597-600.

"yarım adım geride" oldukları söylendi. Küçük Ürdün Kraliyet Hava Kuvvetleri sadece İngiliz yapımı 24 adet Hawker Hunter avcı uçağından oluşuyordu. İsraililere göre bu uçaklar, İHK'nın en iyi uçakları olan Fransız yapımı Dassault Mirage III'lere denkti.²⁸

Ürdün'ün Batı Şeria'daki kuvveterine karşı İsrail yaklaşık 40.000 asker ve 200 tankı (8 tümen) savaşa sürdü.[47] İsrail Merkezi Komuta güçleri beş tünden oluşuyordu. İlk ikisi Kudüs yakınlarında kalıcı olarak yerleşmiş ve Kudüs Tümeni ile Harel Tümeni olarak adlandırılmışlardı. Mordechai Gur'un 55. paraşütçü tümeni Sina Cephesi'nden çağırılmıştı. Bir zırhlı tümen Genelkurmay rezervi olarak ayrılmış ve Latrun bölgesine getirilmişti. 10. Zırhlı Tümen Batı Şeria Bölgesi'nin kuzeyinde konuşlanmıştı. İsrail Kuzey Komutanlığı, Korgeneral Elad Peled komutasında 3 tünden oluşan bir grubu Batı Şeria'nın kuzeyindeki Jezreel Vadisi'ne yerleştirmişti.

ISK'nın stratejik planı, Ürdün cephesinde savunmada kalarak Mısır'a yapılacak harekâta odaklanmaktı. Ancak 5 Haziran sabahı Ürdün kuvvetleri Kudüs bölgesine akınlarda bulunarak BM gözlemcilerinin bulunduğu Hükûmet Konağı'nı ele geçirdiler ve şehrin İsrail kontrolündeki batı kısmını bombalamaya başladılar. Qalqiliya'daki askeri birimler Tel-Aviv yönünde ateş açtılar. Ürdün Kraliyet Hava Kuvvetleri ise İsrail havaalanlarına saldırdı. Hava ve topçu saldırıları küçük çapta hasara sebep oldu. İsrail kuvvetleri bu hafif ölçekte zarar veren saldırılar karşısında ilk önce Ürdün'e karşı savaş açmak istememesine rağmen Kral Hüseyin'in "Bu noktadan sonra dönüş olmaz" sözlerinden sonra Batı şeria'da karşı saldırıya geçti. Aynı gün öğleden sonra, İsrail Hava Kuvvetleri (İHK) saldırıları Ürdün Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni yok etti. Aynı günün akşamında ise, Kudüs piyade tümeni Kudüs'ün güneyine yol alırken, mekanize Harel ve Gur'un paraşütçüleri şehri güneyden çevirdi²⁹.

6 Haziran'da İsrail birlikleri saldırıya geçti. Rezerv paraşütçü tümeni Kudüs kuşatmasını kanlı Mühimmat Tepesi Çatışması (Battle of the Ammunition Hill) ile tamamladı. Piyade tümeni Latrun'daki kaleye saldırdı ve gündeğümü ile ele geçirerek Beit Horon'dan Ramallah'a doğru ilerledi. Harel tümeni kuzeybatı Kudüs'teki dağlık alanda

28 Armaoğlu, a.g.e., s.597-606.

29 Şule İsmihan Türem, "Mesih İncancının Yahudi Toplumundaki Sosyal ve Siyasal Yansımaları (XVIII. Yüzyıldan İtibaren), Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2017, s.18.

ilerlemeyi sürdürerek İbrani Üniversitesi Scopus Dağı kampüsünü Kudüs şehrine bağladı. Aynı akşam tümen Ramallah'a vardı. İSK, Jericho'dan Kudüs'e destek amaçlı olarak yol alan Ürdün 60. Tümeni'ni bularak yok etti.

Kuzeyde Peled'in kuvvetlerinden bir tabur, Ürdün Vadisi'ndeki Ürdün savunmasını kontrol etmek için gönderildi. Peled'in birliklerinden biri Batı Şeria'nın batı kısmını, biri Cenin'i ele geçirdi. Fransız yapımı hafif AMX-13 tanklarına sahip üçüncü bir kuvvet ise Ürdün'ün M48 Patton ana savaş tanklarıyla doğuda çatışmaya girdi.

7 Haziran'da ağır çatışmalar oldu. Gur'un paraşütçüleri Aslan Kapısı'ndan Kudüs'ün Eski Şehri'ne girdiler, Batı Duvarı'nı ve Tapınak Dağı'nı ele geçirdiler. Daha sonra Kudüs Tugayı'ndan aldıkları destekle güneye ilerlediler ve Judea, Gush Etzion ile Hebron'u ele geçirdiler. Harel tugayı doğuya doğru devam ederek Ürdün Nehri'ne ilerledi. Batı Şeria'da, Peled'in tugaylarından biri Nablus'u ele geçirdi; daha sonra Merkez Komuta'nın zırhlı tugaylarıyla birleşerek kendileriyle eşit sayıda ama ekipman olarak daha üstün olan Ürdün kuvvetleriyle çatışmaya girdi.

Daha önce olduğu gibi, İsrail'in hava üstünlüğü Arap ordularının hareketlerini kısıtladı. peled'in tugaylarından biri Ramallah'tan gelen Merkezi Komuta tugaylarına katıldı, kalan ikisi ise Merkezi Komuta'nın 10. tugayıyla beraber Ürdün Nehri'ni geçişlere karşı bloke etti. 10. Tugay nehri geçerek İsrail'in savaş mühendislerine köprüleri havaya uçurabilmeleri için koruma sağlamış, daha sonra geri çekilmiştir³⁰.

Golan Tepeleri

İsrail Kara Kuvvetleri ile Suriye Silahlı Kuvvetleri arasında 9-10 Haziran tarihlerinde Golan Tepeleri'nde gerçekleşen çatışmalar ve İsrail Savunma Kuvvetleri'nin ilerleyiş rotaları

İsrail ordusuna karşı zafer elde edildiğine dair hatalı raporlar ve yakında Tel Aviv'e girecek olan Mısır topçularının durumları Suriye'nin gönülsüzce savaşa girmesine etki etti. Suriye'nin liderliği, hernasılsa çok dikkatli ve sakıngan ilerlemesi ile gelişti ve Kuzey İsrail'i ele geçirmeye başladı. İsrail Hava Kuvvetleri, Mısır'daki görevini tamamladığı zaman sürpriz

30 Serhat Erkmen, Ortadoğu Barış Süreci, Güvenlik Yazıları Serisi, No.47, Kasım 2019, s.1

bir şekilde Suriye Hava Kuvvetlerini yok etmek için geri döndü. Suriye, İsrail kuvvetlerinin Mısır'ı neredeyse tamamen yok etmekte olduğunu anladı. 5 Haziran gecesi, İsrail hava saldırıları Suriye Hava Kuvvetleri'nin üçte ikisini yok etti ve İsrail Hava Kuvvetleri, Suriye'nin geriye kalan kuvvetlerini daha savaşımadan uzaktaki hava üslerine doğru çekilmeye zorladı. Küçük bir Suriye gücü Tel Dan'daki su kaynağını ele geçirmeye çalıştı. Birkaç Suriye tankının Ürdün Nehrinde battığı rapor edildi. Her durumda, Suriye komutasının bir kara atağı ümitleri yok oldu ve bunun yerine Hula Vadisindeki İsrail kasabalarını savunmayı tercih etti³¹.

7 ve 8 Haziran bu şekilde geçti. Bu arada İsrail'de Golan Tepelerinin işgal edilmesi yönünde bir tartışma sürüyordu. Askeri öneriler yüksek tepelerde kuvvetlice konuşlanmış olan düşmanı püskürtmenin yüksek maliyetli olacağı yönündeydi. Golan Tepelerinin batı tarafı Galilee Denizinden 500 metre yüksekte bulunan bir dik kayalıktan oluşuyordu ve Ürdün Nehri birazcık bataklıkımsı bir plato oluşturuyordu. Moshe Dayan böyle bir harekâtın 30,000'in üzerinde bir kayıpla sonuçlanacağına inanıyordu ve bu fikri şiddetlice reddetti. Diğer taraftan Levi Eshkol, Golan Tepelerinin Kuzey Komutanlığı olabilmesi yönünde harekâta olumlu bakıyordu. David Elazar'ın operasyon için zalimce içtenliği vardı ve harekâtın Dayan'ın isteksizliğini yok edeceğinden emindi. Sonunda Güney ve Merkez kuvvetlerdeki tehditler bu olaylar sırasında tamamen temizlendi. Moshe Dayan bu fikir için daha da istekli olmaya başladı ve otoritesini harekât için kullandı.

Suriye Ordusu, 9 tugayda 75,000 askerden oluşuyordu ve yeterli bir topçu ve zırhlı birliği tarafından destekleniyordu. İsrail kuvvetleri iki köprüyü savaş sırasında merkezde kullandı. Golan Tepelerinin tek savaşa uygun yeri doğudan batıya doğru uzanan birkaç kilometrede bir geniş dağlık bayırlardı ve yolların eksikliği içinde general hem doğu – batı yönünde ilerleyen kuvvetlerini hem de kanat desteğinden mahrum birimlerini sınırlamak için alan içinde kanal açtı. Böylece İsraililer Golan sırtlarındaki üslerine kuzey ve güney hattı boyunca hareket edebildi. İsrail'in bir avantajı da Mossad casusu Eli Cohen sayesinde Suriye savaş konumları hakkında mükemmel ve zekice istihbarat bilgileri toplamasıydı³².

Suriye topçu birliklerine dört gün boyunca aralıksız saldıran İsrail Hava Kuvvetleri

31 Baskın Oran, Türk Dış Politikası Cilt:I, 1919-1980, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2001, s.526-528.

32 M. Bürkan Serbest, "Süveyş Kanalı'nın Ulusallaştırılması Sorunu ve Süveyş Bunalımı", MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 4, 2017, s.690-695.

tüm kuvvetleri ile birlikte Suriye konumlarına saldırı emri aldı. İyi korunmuş toprak çoğunlukla hasar almadı ve Suriye 9 tümeninden 6'sı ile Golan Platosunda kalarak yeteneksizce bir savunma için hazırlanmaya başladı. 9 Haziran akşamına kadar dört İsrail tugayı platoya doğru ilerledi. Orada bu dört tugay yeniden konuşlanabilir ve destek alabilirdi.

Ertesi gün 10 Haziran'da merkez ve kuzey birlikleri platoda bir kısa hareketi içine kattı; fakat bu onları Suriye kuvvetlerince terk edilen boş bir araziye sürükledi. Elad Peled tarafından birleştirilen birkaç birlik güneyden Golan'a tırmandı ve sadece neredeyse tamamen terk edilmiş Suriye birlikleri buldular. Gün boyunca, İsrail birlikleri kendi konumları ve batıya doğru uzanan volkanik tepelerde bir hat arasında manevra yapabilecek bölümler elde ettikten sonra durdular. Doğuya doğru uzanan arazi sade bir şekilde bataklıkta idi. Bu konum daha sonra Mor Hat olarak bilinen Son-Ateş Hattı'nın başlangıcı olmaya başladı³³.

Hava Savaşları

Altı Gün Savaşı sırasında, İsrail Hava Kuvvetleri, özellikle çöl meydanındaki modern hava savaşları ile hava üstünlüğünün önemini ispatladı. İsrail Hava Kuvvetleri'nin ilk hava saldırılarını takiben, gün doğumu ile birlikte (güneşi arkaya almak önemli bir taktik hava saldırı imkânı tanımaktadır) yapılan hava saldırıları Arap hava kuvvetlerinin saldırılarını engelleyebilir ve aralıksız yapılan saldırılar ile Arap hava kuvvetlerine rahat vermeyebilirdi. Ayrıca kendi hava üstünlüklerinin tüm cephelerin üstünde olduğunu kabul ettirebilirdi. Bu daha sonra taktik destek hareketlerini desteklemek amacıyla yapılan ilk atağının stratejik etkisini kabul ettiriyordu. Bu konu Jericho yakınında bulunan Ürdün 60'ıncı zırhlı tugayının ve Ürdün'den İsrail'e saldırması için gönderilen Irak zırhlı tugayının sonu anlamındaydı.

Bu tezatlık içinde Arap hava kuvvetleri hiçbir zaman etkili bir saldırı gerçekleştirmeyi beceremedi. Ürdün avcı uçakları ve Mısır Tu-16 bombaardıman uçaklarından oluşan saldırılar savaşın ilk iki günü içinde İsrail saldırıları ile birlikte gerçekleşti ve Mısır bombardıman uçakları İsrail uçakları tarafından düşürüldü. Ayrıca Ürdün avcı uçakları daha havalanamadan yerde imha edildi³⁴.

İsrail'in hava zaferine katkıda bulunan diğer önemli bir etken ise daha önce İsrail

33 Mehmet Erkan Kılloğlu, 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya Etkisi, Vakantüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl/Vol. 6, Sayı/No. 2, Güz/Fall 2021, s.748-752

34 Kılloğlu, a.g.e., s. 750.

Hava Kuvvetleri'nin kazandığı zaferlerin Arap pilotlar için bir moral bozukluğu yaratmasıydı. Bu yüzden birçok Arap pilotu İsrail'e sığındı. Ayrıca İsrail pilotlarının sığınmacılarla birlikte ele geçirdiği MiG'ler ile yaptığı test uçuşları düşmanları karşısında büyük bir avantaj sağladı. Dikkate değer Arap sığınmaları şunlardı:

- Iraklı Yzb. Münir Redfa'nın hatası, 3 MiG-21 ve en az 8 MiG-17F Cezayir pilotunun İsrail el-Arish Hava Üssü'ne yanlışlıkla uçakları ile birlikte indikten sonra İsrail tarafından ele geçirilmesi idi. Ele geçirilen bir Cezayir pilotu geri kalan pilotlar evlerine geri gönderilirken batıda politik sığınmayı teklif etti.

- 19 Haziran 1964 günü, Mısırlı pilot Mahmud Abbas Hilmi Yakovlev Yak-11 eğitim uçağı ile el-Arish Hava Üssü'nden İsrail'deki Hatzor'a kaçtı.

- 1966'da, Iraklı Yzb. Münir Redfa Mig-21'i ile İsrail'e uçtu. İki yıl sonra İsrail bir MiG-21 ve iki MiG-17F'yi, MiG-21'ler için "Have Donut" ve MiG-17'ler için "Have Drill" olan kod adlarıyla değerlendirilmesi için Amerika Birleşik Devletleri'ne verdi.

- Yzb. Münir Redfa'nın ilticası devam ederken, en az iki Irak pilotu MiG-21'leri ile Ürdün'e sığınmıştı. Ürdün bu pilotlara politik sığınma teklif etmesine rağmen Irak'taki hava üslerine geri döndüler.

- 1965 yılında bir Suriyeli pilot MiG-17F'si ile birlikte İsrail'e sığındı.

6 Haziran'da, savaşın ikinci gününde, Kral Hüseyin ve Nasır Amerikan ve İngiliz uçaklarının İsrail saldırılarına katıldığını duyurdu. Bu her ne kadar Batı'da ciddiye alınmasa da suçlamalar, "Büyük Yalan" olarak gizli bir şekilde hükümet yetkililerine gönderildi. Ayrıca duyurular Sovyetler Birliği tarafından bir medya patlamasına sebep oldu ve Arap dünyasında Amerikan karşıtlığını körükledi. 8 Haziran'da İsrail, Nasır ve Hüseyin arasında geçen ve uydurma Amerikan – İngiliz saldırı duyurularını yayınlama kararını içeren telefon görüşmesinin iddia edildiği bir ses kaydı yayınladı. Haziran ayında Kral Hüseyin daha sonra bu saldırı iddialarını yalanlamasına karşın o gün Arap dünyasındaki haberciler, İsrail zaferine Amerikan askeri katılımın var olduğu yönündeki savunmalarını sürdürdüler³⁵.

Deniz Savaşları

Denizdeki savaş epey kısıtlıydı. İki tarafın da deniz harekâtlarını birbirlerinin gözlerini

35 Kaan Doğanoglu, "Siyasi ve Askeri Yönleriyle 1967 Arap-İsrail Savaşı", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s.357.

korkutmak için yaptıkları biliniyordu. Ama iki taraf da denizde sıcak savaşa girmekten kaçındı. Sonuç getiren iki deniz harekâtı ise altı İsrail gemisinin İskenderiye limanına saldırması(bir mayın gemisi batırıp ele geçirildiler) ve hafif İsrail savaş gemilerinin 7 Haziran'da güney Sina Yarımadası'nda bir yerleşim birimini ele geçirmesi³⁶.

8 Haziran'da, İsrail hava ve deniz kuvvetleri Mısır deniz sularının 13 mil dışında bulunan *USS Liberty* gemisine saldırıp gemiyi batırarak ağır hasara sebep oldular. Olayın gerçek boyutu hala tartışılıyor ama ABD özürü kabul etmiş durumda.

İsrail'in Golan tepelerinde elde ettiği nihai zaferin ertesinde ateşkes imzalandı. Bu antlaşmada İsrail; Doğu Kudüs, Golan Tepeleri, Gazze Şeridi ve Sina Çölü'nü ele geçirdi. 68 bin 300 kilometrekarelik bir alanı, Ürdün, Suriye ve Mısır topraklarını işgal eden İsrail sınırlarını altı günde iki buçuk kat genişletmiş oldu. Birleşmiş Milletler kararlarına rağmen de İsrail bu toprakları elinde tutmaya devam ediyor.

İsrail bölgede gücünü ispatlarken bölgedeki günümüz Amerikan hegemonyası da şekillenmeye başladı. Pan Arabizm çöküşü başladı. Bu savaştan sonra Arap politikası da tamamıyla değişti. Artık İsrail'i yok edemeyeceğini anlayan Arap ülkeleri Pan Arabizmi terk etti. Her ülke İsrail'e kaptırdıkları toprakları geri almanın ayrı ayrı peşine düştü.

Savaştan sonra İsrail'de silahsız Mısırlıların öldürüldüğüne dair ulusal bir tartışma başladı. Bazı askerler silahsız mahkûmların infaz edildiğine tanık olduklarını belirttiler. Yedioth Ahronoth gazetesinden Gabby Bron beş Mısırlı mahkûmun öldürüldüğüne şahit olduğunu söyledi. Michael Bar-Zohar üç Mısırlı savaş esirinin bir aşçı tarafından öldürüldüğünü söyledi, ve Meir Pa'il, askerlerin savaş esirlerini veya Arap sivillerini öldürdüğüne dair birçok olaydan haberdar olduğunu belirtti. Askeri tarihçi Uri Milstein'in iddiasına göre teslim olmak için ellerini kaldırmış Mısır askerlerinin İsrail bölüklerince öldürüldüğüne dair birçok olay olmuştur. Milstein, "Bu resmi bir politika değildi, fakat atmosfer gereği bunu yapmak kabul edilebilir bir hareketti" dedi. "Bazı komutanlar bunu yapmayı tercih etti, bazılarıysa etmedi. Ama bu herkesce biliniyordu." Çöle kaçan Mısırlı askerlerin vurulduğuyla ilgili iddialar ise savaş sonu raporlarında tasdiklendi. İsraili tarihçi ve gazeteci Tom Segev'in "1967" isimli kitabında bir askerın "bizim askerlerimiz kaçanları bulup

36 Mesut Günsev, Savaş Aldatmaları, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s.150,152.

ateş etmek için gönderildi. Bu bir emirdi, onlar kaçmaya çalışırken bunlar yapıldı" dediği görülür³⁷.

New York Times'ın 21 Eylül 1995 tarihli nüshasına göre, Mısır hükûmeti Sina'daki El Ariş'te içinde 1967'de İsraili askerlerce öldürülmüş 30 ila 60 Mısırlı askerin bulunduğu sığ bir toplu mezar buldu. İsrail bu konuyu Mısır ile konuşmak için Dışişleri Bakanı Yardımcısı Eli Dayan'ı görevlendirdi. Dayan, Mısır ziyaretinde, ölen askerlerin ailesine tazminat ödemeyi teklif etti fakat bu işin sorumlularının "20 yıllık zaman aşımı" kuralı gereği bulunamayacağını bildirdi. Mısır'ın *Al Shaab* gazetesinin iddialarına göre İsrail'in Kahire elçisi David Sultan bu savaşta 100 Mısırlı mahkûmu öldürmüştü, bu sebeple görevi bırakması davetinde bulunmuştu; İsrail Elçiliği ve Dışişleri bakanı Sultan'ın bu savaşta yer aldığına dair kesin bir belgenin bile bulunmadığını dile getirdi.

Savaş sırasında UNEF tarafından leyazon sorumlusu olarak bölgeye gönderilen birliklerde bulunan Yugoslav Yüzbaşıları Milovan Zorc ve Miobor Stosic, İsrail'in savaş esirlerini öldürdüğüne dair şüpheleri olduğunu söylediler. Onlara göre, eğer El-Ariş'te İsrail 250 Mısırlı savaş esirini öldürdüyse bundan haberleri olurdu³⁸.

İSK'den çıkan 11 Haziran 1967 tarihli belgeye göre, esirlerin durumuyla ilgili yeni emirler çıkarılması gerekliliği duyuldu: "Hazırdaki emirler çelişkili olduğu için yeni bağlayıcı talimatlar: a) Teslim olan asker ve sivillere hiçbir şekilde zarar verilmemelidir. b) Silah taşıyan ve teslim olmayan her asker ve sivil öldürülecektir... Bu emirlere uymayan askerler ciddi şekilde cezalandırılacaktır. Bu emirler tüm İSK askerlerine ulaşmalıdır."

İsraili kaynaklara göre 4338 Mısır askeri esir alınırken 11 İsrail askeri Mısır'a esir düşmüştür. Esirlerin değiş tokuşu 23 Ocak 1968'de tamamlanmıştır.

George Lenczowski'ye göre, en erken 23 Mayıs'ta, Ortadoğu'ya silah ambargosu uygulanmasına rağmen Başkan Johnson gizlice İsrail'e çeşitli silah yardımları yapılması için onay vermiştir.

Stephen Green ise kitabında ABD'nin, geceleyin Mısır kara kuvvetlerinin yerini

37 Abdullah Bekçi, <https://www.savunmasanayist.com/2-arap-israil-savasi-6-gun-savasi/> E.T.: 24.06.2021

38 Kenan Olgun, "Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı", 38. (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 2007, s.2240

belirleyip sabahına İsrail uçaklarının onları vurmasıyla avantaj sağlaması için bölgeye istikşaf uçakları gönderdiğini yazmıştır. Richard Parker bunu inkâr edip sadece bir kişinin şahitliğini yaptığı uydurma bir haber olduğunu belirtti.

Savaşın ikinci gününde Arap medyası Amerikan ve İngiliz bölüklerinin İsrail'in yanında savaştığını belirten haberler sundu. Kahire Radyosu ve hükûmetin gazetesi *Al-Ahram* çeşitli iddialarda bulundu. İddialardan bazıları şunlardır: Uçak gemilerinden kalkan ABD ve İngiliz uçakları Mısır'a karşı sortiler düzenledi; Libya'daki Amerikan Wheelus Hava Üssü'nden kalkan uçaklar Mısır'ı vurdu; Amerikan casus uyduları İsrail'e görüntüler sundu. Nasır döneminde "Al-Ahram"ın yöneticiliğini yapan Mohamed Hassanein Heikal da El Cezire kanalında benzer iddialarda bulundu. Muammer Kaddafi'nin Libya hükümeti de bu iddiaları onayladı. ABD ve İngiltere bu iddiaları ne kabul etmek ne de inkar etmek için pek çaba sarfetmedi. Benzer iddialar Şam ve Amman Radyolarından da yapıldı. Mısır medyası Kral Hüseyin'in İngiliz uçaklarını radarda kendi gözleriyle gördüğünü söyledi³⁹.

Arap dünyası dışında ABD ve İngiltere'nin savaşa karışma ihtimali pek ciddiye alınmadı. İngiltere, ABD ve İsrail suçlamaları yalanladı. İsrail, Mısır ve Ürdün telefon hatlarına girmeyi başardı. Bundan iki gün sonra gerçekleşen Nasır ve Ürdün Kralı Hüseyin arasında geçen telefon konuşması 8 Haziran'da İsrail tarafından ortaya çıkarılınca Mısır'ın prestiji daha da azaldı.

Savaşın hemen ardından Arap ordularının yenilgisinin büyüklüğü ortaya çıkmaya başlayınca İsrail zaferinin arkasındaki Amerikan ordularının desteği konusunda Arap liderleri arasında farklılıklar belirdi. 9 Haziran 1967'de Nasır'ın (kabul edilmeyen) istifa konuşmasında şunları söylemiştir:

« Düşman sahillerinde, düşmanın savaş çabalarına yardım eden Amerikan ve İngiliz uçak gemilerinin varlığı müspettir. Ayrıca, İngiliz uçakları, gün ışığında Suriye ve Mısır cephelerine saldırdı, bunun yanı sıra Amerikan keşif uçakları pozisyonumuzu ifşa etti... Abartmadan diyebiliriz ki, düşmanımız hava kuvvetlerinin normal gücünün üç katı büyüklüğünde hareket etti. »

« Nasır: ...ABD'yi de ekleyelim mi? Bundan haberiniz var mı, ABD'nin İsrail ile

39 Charles V. F. Townshend, *Mezopotamya Seferim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.1-100

işbirliği yaptığını bildirelim mi?

Hüseyin: Alo. Duymuyorum, bağlantı berbat - Sizin ile Kral'ın konuştuğu Kraliyet Sarayı hattı kötü.

Nasır: Alo, ABD ve İngiltere mi diyeceğiz yoksa sadece ABD mi?

Hüseyin: ABD ve İngiltere

Nasır: İngiltere'nin uçak gemileri var mı?

Hüseyin: (Cevap anlaşılmıyor)

Nasır: İyi. Kral Hüseyin anons yapacak ve ben anons yapacağım. Teşekkür ederim... Majesteleri Amerikan ve İngiliz mevcudiyetiyle ilgili anons yapacak mı?

Hüseyin: (Cevap anlaşılmıyor).

Nasır: İnşallah, diyorum ki Amerikan ve İngiliz uçak gemilerindeki uçaklar bize karşı yer aldığına dair ben anons yapacağım ve siz anons yapacaksınız ve Suriye'nin de anons yaptığını göreceğiz. Anonsu yayınlayacağız, bunun üzerinde vurgu yapıp amacımıza ulaşacağız. »

Fakat, Kral Hüseyin, sonradan Amerikan ordu desteğinin varlığını inkar etti. 30 Haziran'da New York'ta, savaşta "Amerikan ve de İngiliz uçaklarının yer almadığı" konusunda "tamamen ikna olduğunu" belirtmiştir. Eylül ayında *The New York Times*'da çıkan habere göre Sudan'da Hartum Çözümü konusunda bir araya gelen Arap liderlere özel olarak görüşen Nasır önceden sunduğu iddiaların asılsız olduğunu belirtmiştir⁴⁰.

Yalnız İsrail ile savaşmaktan ziyade Arapların Amerikan ve İngiliz ordularıyla da savaşıyor olma iddiası Arap dünyasında itibar kazandı. Konuyla ilgili Cidde'deki İngiliz temsilci şunları söyledi:

« Başkan Abdünnasır'ın iddiaları... radyo dinleyen veya basını takip eden Arap nüfusu tarafından kuvvetle inanıldı... Bunu inkar ettiğimiz yayınlarımız az kişi tarafından duyuldu ve inanılmadı. Basın ve yayın kuruluşları inkarlarımıza yer vermedi. Bize karşı dostane davranan yüksek eğitim almış kişiler dahi bu iddiaların doğruluğuna ikna oldu. Kıdemli dış işleri

40 Osman Yalçın, Türk Hava Gücü Kuruluşu İlk Seferleri ve Yükselişi (1911-1950), Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.330

yetkilileri, sunduğumuz resmi yazılı ve sözlü yalanlamalarımıza inandıklarını söyledilerse de şüpheyile yaklaştılar. Bence bu durum Arap dünyasındaki prestijimizi ciddi bir şekilde sarstı, gelecekte de devam etmek üzere bize karşı şüphe duymaya başladılar... Araplar küçük düşürülerek yenildiği için doğal olarak konuyla ilgili hassaslar, bundan sonra yapacağımız yalanlamalar onların inancını kırmayacağı gibi bunu daha da alevlendirecektir. »

Savaştan çok sonra dahi Mısır hükûmeti ve gazeteleri İsrail, Birleşik Krallık ve Birleşmiş Devletler ile gizli anlaşmalar içinde olduğu iddialarını sürdürdü. Bu durum *Al-Ahram* gazetesinde ve Kahire Radyosu'ndan yayın yapan Mohamed Heikal'in programlarında eş zamanlı olarak devam etti. Heikal savaşın "sırlarını" ifşa etmeye çalıştı. Yayınlarında kaynak, belge ve fikirlerini sundu. Heikal'in düşüncesi açıktı: gizli ABD - İsrail birliği Suriye ve Mısır'a karşı kurulmuştu⁴¹.

İsraili tarihçi Elie Podeh'in anlattıklarına göre: "Tüm 1967 sonrası [Mısır] tarih kitaplarında İsrail'in İngiltere ve ABD'nin desteğiyle savaş açtığı iddiasını tekrarladı. Anlatılarda 1967 savaşıyla Arap dünyasını kontrol etmeye çalışan eski emperyalist çabalar arasında bağ kurulup İsrail emperyalist olarak resmedildi. Bu mükerrer uydurma hikâye, bazı küçük farklılıklarla, okul tarih kitaplarında yer alıp gizli işbirliği konusu Mısır öğrencilerinin beyinlerine işlendi."

Sıradaki örnek *Abdallah Ahmad Hamid al-Qusi, Al-Wisam fi at-Ta'rih* kitabından alıntıdır⁴²:

« Birleşik Devletlerin rolü: İsrail savaşta tek başına değildi. Yüzlerce gönüllü, pilot, Mısır üslerinin resmini çeken, savunma ekipmanlarını tıkayan, Mısır emirlerini dinleyip bu bilgileri İsrail'e sunan casus ekipmanlı askeri görevliler vardı. »

Six Days of War yazarı tarihçi Michael Oren'in iddiasına göre Arap liderlerin yalan iddiaları yaymasının sebebi Sovyet desteğini garantiye almaktı.[63] Savaş sonunda İsrail zaferinin büyüklüğü ortaya çıkmaya başlayınca, önce de yapılan bu iddialar sayesinde Nasır ve diğer Arap liderler suçlanmaktan kurtuldu. Bu iddialar doğrultusunda petrol üreten Arap

41 HHA, Geçmişten Günümüze Hava Gücünün Kullanımı, ?, s.127

42 Mehmet İlhan, Siyasi Ve Hukuki Boyutlarıyla İsrail'in Yerleşimci Politikasının İncelenmesi, Çankaya Üniv. Sos.Bil.Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s.25-27

ülkeleri İngiltere ve ABD'ye ambargo uygulamaya karar verdi.

Altı Arap ülkesi ABD ile diplomatik bağlarını kesti ve Lübnan elçisini geri çağırdı.[64] Genel açıdan, Altı Gün Savaşı Ortadoğu'da Amerika'ya karşı radikalliği, solcu ve dinci hareketleri ve terör sürecini hızlandırdı. Hatta, bu durum Arap dünyasının ötesine geçip İran, Pakistan ve diğer üçüncü dünya ülkelerinin Amerikan karşıtı tavırlarını belirledi.[65]43

1993 yılındaki bir röportaj, Johnson Başkanlık Kütüphanesi tarih arşivlerinde bulunan Birleşmiş Devletler Savunma Sekreteri Robert McNamara tarafından bir savaş gemisi grubunu açığa çıkardı. Cebelitarık yakınlarında eğitimde olan 6. Filo, Doğu Akdeniz'de İsrail'i savunmak için yeniden konuşlanıyordu. Bakanlar Kurulu şunu düşündü: İsrail'de durum o kadar gergin ki, belki Suriyeliler, İsrail'in onlara saldıracağından korkuyorlardı ve Rusların desteklediği Suriyeliler güç dengesini yeniden oluşturmak isteyip İsrail'e saldırabilirdi. Sovyetler bu konuşlanmayı çok geçmeden öğrendiler ve doğal olarak saldırı konumuna geçtiler. Sovyet Başbakanı Aleksey Kosygin Amerika'yı "kırmızı telefon"dan arayarak bu tür olayların iki ülke arasında savaşa sebep olacağını söyleyerek tehdit etti.

1983 yılında "Boston Globe" ile yapılan bir röportaj "McNamara: 'Biz lanet olası bir savaşa yakınız.' şeklinde bir iddiada bulundu." yönündeydi. O, Kosygin'in Akdeniz'deki bir savaş gemisini geri göndermek zorunda kalması yüzünden sinirli olduğunu söyledi. McNamara bu krizin nasıl çözüldüğünü açıklamadı.

"Altı Gün" adlı kitabında seçkin BBC habercisi Jeremy Bowen, 4 Haziran 1967'de İsrail gemisi Miryam'ın makineli tüfekler, 105 mm'lik tank mermileri ve zırhlı araçlar ile birlikte Felixstowe'dan ayrıldığını iddia ediyordu. Ayrıca kriz başladığından beri birçok sevkiyat ile birlikte İngiliz ve Amerikan envanterlerinin gizlice gönderildiğini iddia ediyordu. Bununla birlikte İsrail lojistik uçakları Lincolnshire'da ve RAF Waddington'un dışında mekik dokuyordu. Bowen, Harold Wilson'un Eshkol'a yazdığı yazılarda çok uzak yerlerden gelen gizli yardımların sürmesinden memnun olduğunu iddia ediyordu⁴⁴.

43 Zuhâl Çalık, Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye, Karadeniz Üniv.Sos.Bil.Enst, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010, s.35-37

44 Emre Tetik, Süveyş Krizi'nden Yom Kippur Savaşı'na Arap-İsrail İlişkileri Bağlamında Türk Dış Politikası (1956-1973), Aydın Adnan Menderes Üniv., Sos.Bil.Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2020, s. 133-135.

Sonuç

Filistin tarihinin en uzun süreli barış dönemi Osmanlı İmparatorluğu dönemi egemenliğine rast gelmiştir. Mısır Seferi esnasında, bölgenin kontrolünün sağlanması için önemli mücadeleler verilmiştir. Kaybı ile bölgedeki 400 yıllık Türk egemenliğine, son verilmiştir. Ne var ki İngilizler bölgede, 30 yıl bile kalma başarısı gösterememiştir. Nitekim Osmanlı zamanından beri bölge üzerinde emelleri olan bazı oluşumlar ve bunun destekleyen emperyal güçler olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonunda, İsrail Devleti yeniden kurulmuştur. Bölgede 1947 yılı BM Kararına göre bir de Filistin Devleti kurulması tanınmışsa da bu halen mümkün olamamıştır. İsrail'in kurulması ile birlikte Arap devletleri, buna fırsat vermemek istediklerinden, 1948 yılından 1973 yılına kadar birçok savaşlar yapmışlardır. 1967 ve 1973 Arap-İsrail Savaşları ile İsrail, bölgeye tam olarak yerleşmiş ve daha sonra Arap ülkeleri ile imzaladığı antlaşmaların da sonucu olarak varlığı tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Bu süreçte birçok devletin işbirliğine rağmen İsrail ile baş edilememesi ve harbi kaybetmeleri; politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, inovatif ve demografik başlıklar halinde harp tarihi bakımından ayrıca inceleme konusudur. Harbi kazanan orduların sevk ve idaresinde görev alan komuta heyetinin harp prensiplerine sadık kalmaları ve her prensibi uygulanabildiği kadarı ile harbin sonucuna tesir etmektedir. İsrail-Arap Savaşlarında bu durum açıkça görülmektedir. 1967 Savaşı'nda, savaşan taraflar olarak görülse de, gerçekte Sovyetler Birliği ile Amerikan sistemlerinin eğitim ve silahlarının mukayesesi yapılmıştır.

1967 Arap-İsrail Savaşı'nda tarafların gelişmiş güçlü ülkelerin silah sistemleri ile teçhiz edildiği görülmektedir. Bu savaştan çıkan bir diğer sonuç sadece silah sistemleri değil, ülkelerin eğitim sistemleri de savaşın sonucunu belirleyen etkilerdendir. Yine stratejik öngörülerin bazen taktik uygulamalar ile başarısız olduğu da bu savaşta ortaya çıkan bir diğer sonuç olmuştur. Şüphesiz önemli sonuçlardan biri de dünya ile eşzamanlı milli sistemlerin geliştirilmesi, milli imkan ve kabiliyetlerin mümkün olduğu kadar kullanılmasına yönelik tedbirlerin alınmasıdır. Uzun yıllara sari bir planlama sonucunda; yeterli ve profesyonel personel gücü, modern milli sistemler, uygun yönetim şekli ve teşkilatın oluşturulması gerekmektedir. Bu pro-aktif tedbirler, muharebelerin sonucunu doğrudan etkileyen hususlardandır.

Kaynaklar

"Israel (country)". Encarta Encyclopedia. 17.01.2024 tarihinde görüldü.

"Timeline of Turkish-Israeli Relations, 1949–2006" (PDF). web.archive.org. 19 Mart 2009.

Abdullah Bekçi, <https://www.savunmasanayist.com/2-arap-israil-savasi-6-gun-savasi/>
E.T.: 24.06.2021

Ayşe Akkaya, "Geçmişten Günümüze Orta Doğu'da Petrol Savaşları ve Devlet Sistemlerine Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, S.Ü.Sos.Bil.Enst. Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Konya, 2016, s.105.

Baskın Oran, Türk Dış Politikası Cilt:I, 1919-1980, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2001, s.526-528.

Başbuğ, İlker (2021). *Türkiye Cumhuriyeti'nde (1961 - 1980) güç odaklarının mücadelesi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi. s. 103.

Bowen, Jeremy (2003). *Six Days: How the 1967 War Shaped the Middle East*. London: Simon & Schuster, s. 26.

Burak Şenel, "İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Türkiye'nin İsrail'i Tanıma Süreci", Akademik Orta Doğu Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2014, s.164ç

Charles V. F. Townshend, Mezopotamya Seferim, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.1-100

Emre Tetik, Süveyş Krizi'nden Yom Kippur Savaşı'na Arap-İsrail İlişkileri Bağlamında Türk Dış Politikası (1956-1973), Aydın Adnan Menderes Ün., Sos.Bil.Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2020, s. 133-135.

Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2010, s.587-589.

HHA, Geçmişten Günümüze Hava Gücünün Kullanımı, ?, s.127

<http://bianet.org/bianet/siyaset/53881-israil-filistin-sorununun-tarihcesi#1897>
(E.T.:28.05.2023).

Hussein of Jordan, *My "War" with Israel*. London: Peter Owen, (1969). s. 25.

Iwao Koboril, Michael H. Glantz, *Central Eurasian Water Crisis*. United Nations University Press (1998), s. 129-130.

İlhan Aras, "Filistin-İsrail Arasındaki Temel Sorunlar ve Uluslararası Hukuk", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2010, s.6.

İsmail Ediz, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin’de Toplum ve Siyaset 1919-1922", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2015, s.142,145, 173.

Kaan Dođanođlu, "Siyasi ve Askeri Yönleriyle 1967 Arap-İsrail Savaşı", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s.357.

Kadriye Sınmaz, "Ortadoğu’da Su ve Barış İsrail’in Su Gaspı ve Bölgesel Politikaları", İNSAMER, Araştırma 51, Aralık 2017, s.4-6.

Kenan Olgun, "Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı", 38. (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 2007, s.2240

King Husain orders nation-wide military service', *The Times*, Monday, 21 November 1966; s. 8.

Krauthammer, Charles (18 Mayıs 2007). "Prelude to the Six Days". *The Washington Post*. s. A23.

M. Bürkan Serbest, "süveyş Kanalı’nın Ulusallaştırılması Sorunu ve Süveyş Bunalımı", MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 4, 2017, s.690-695.

Mehmet Erkan Kılıoğlu, 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu’ya Etkisi, Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl/Vol. 6, Sayı/No. 2, Güz/Fall 2021, s.748-752

Mehmet İlhan, Siyasi Ve Hukuki Boyutlarıyla İsrail’in Yerleşimci Politikasının İncelenmesi, Çankaya Ün. Sos.Bil.Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s.25-27

Mesut Günsev, Savaş Aldatmaları, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s.150,152.

Mir Murtaza Ghotbi, Arap İsrail Çatışmasının Temelinde Olan Filistin Sorunu (1900-1980), Doktora Tezi, İst.Ünv. Sos.Bil.Enst. Uluslararası İlişkiler, İstanbul, 1990, s.17-20

Nurten Çendek, "Ürdün’ün Dış Politikası (1920-2006)", G.Ü. Sos.Bil.Enst.,Ankara, 2008, s.14

Oktay Zaif, Hava Harp Tarihi, HHO Yayınları, 2009, İstanbul, s.2012.

Oren, Michael, *Six Days of War*. Oxford University Press. (2002). s. 33-36,

Osman Yalçın, Türk Hava Gücü Kuruluşu İlk Seferleri ve Yükselişi (1911-1950), Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.330

Ömer Osman Umar - Turgay Murat, Sovyet Rusya’nın Mısır Üzerinden Ortadoğu’ya Girişi, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: VII, Sayı:1, Elazığ, 2010, s.121.

Robert G. Rabil, *Embattled Neighbors: Syria, Israel, and Lebanon*, Lynne Rienner Publishers (2003), s. 17-18.

Serhat Erkmen, *Ortadoğu Barış Süreci*, Güvenlik Yazıları Serisi, No.47, Kasım 2019, s.1

Şenol Kantarcı, *Soguk Savas Sonrası Uluslararası Sistem:Yeni Sürecin Adı “Koalisyonlar Dönemi mi?”*, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 16, s.56

Şule İsmihan Türem, *"Mesih İnancının Yahudi Toplumundaki Sosyal ve Siyasal Yansımaları (XVIII. Yüzyıldan İtibaren)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2017, s.18.

United Nations Security Council Resolution 228 25 Ekim 2007 tarihinde Wayback Machin, 17.01.2024 Görülmüştür.

Yasemin Çelik, *Yeniden Milli Mücadele Dergisi'nde Ortadoğu (1970-1980)*, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.19-29

Yavuz Pehlivan, *"Arap-İsrail Savaşlarının Türk Kamuoyuna Yansımaları (1948–1967)"*, 9 Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.2, 3.

Yetkin Ergün, *Kudüs'ün Hukuki Statüsü ve Uluslararası Toplumun ABD'ye Cevabı*, Uluslararası Hukuk Bülteni, 13. Sayı, 2018, s.1.

Zuhal Çalık, *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye*, Karadeniz Üniv.Sos.Bil.Enst, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010, s.35-37